

суперечностей, пов'язаних з переважно нелегальним характером трудових міграцій. Велико-масштабна міграція, особливо кваліфікованих кадрів є причиною значних втрат інтелектуального потенціалу.

Особливо гостро відчувається негативний вплив трудових міграцій на локальному рівні у розрізі окремих населених пунктів, де у зв'язку з високим рівнем безробіття і слабо розвинутою сферою прикладання праці досить значним є міграційний відтік. І ще породжує цілий ряд негативних явищ, що проявляються у деформуванні вікової структури, високому показнику навантаження на одного працюючого, зростанні незареєстрованого сегменту ринку праці.

Багатоаспектний вплив трудових міграцій на різні сторони життєдіяльності населення вимагає активізації зусиль щодо захисту інтересів громадян України, врахування особливостей міграцій в соціально-економічному розвитку регіону. Ключові моменти вирішення проблеми нелегальної трудової міграції та подолання їх негативних наслідків полягають у розробці нормативно-правових документів, які б забезпечили можливість оцінки реальної ситуації на локальному, регіональному та загальнонаціональному рівні, сприяли впорядкуванню міграційних потоків як у західному, так і у східному напрямках. Прийняття цільових урядових рішень прискорить стабілізацію на окремих локальних, регіональних і національному ринку праці. Особлива увага має бути направлена на оцінку міграційних потоків для регіонального розвитку з позицій комплексно-пропорційного розвитку території, успішність якого визначає стабільність національного господарства.

Література:

1. Гнибіденко І. Проблеми трудової міграції і України та їх вирішення // Економіка України. – 2001. – №4.
2. Данюк В., Леонтенко О. Удосконалення держаної еміграційної політики України // Україна: аспекти праці. – 1999. № 6. – С. 47-52.
3. Заставний Ф. Українське заробітчанство в зарубіжжі: реалії, проблеми, перспективи // Географія та основи економіки в школі. 2003, № 5. – С.32-35
4. Литвиненко В., Хомра О. Локальні ринки праці прикордоння України: підходи до оцінки ситуації // Україна: аспекти праці. – 1995, № 7-8. – С. 6-10.
5. Пирожков С., Малиновская Е., Хомра А. Внешние трудовые миграции в Украине: социально-экономический аспект: Монография. – К.: НИПМБ, 2003. – 134 с.
6. Хомра О. Демографічні та соціально-економічні характеристики, наміри та орієнтації сільських безробітних // Регіональна економіка. – 1998. – № 4. – С. 88-94.

Summary:

The problems of influence of interregional labor migration on activity of labor's market of Ivano-Frankivsk region are analyzed.

УДК 338:91 (447)

Дмитро ТКАЧ, Ірина ТКАЧ

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГОСПОДАРСТВА І СТРУКТУРА ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Перебудова суспільних відносин в Україні супроводжується затяжною економічною кризою, що характеризується значним спадом виробництва у всіх галузях господарства. Це, у свою чергу, супроводжується вивільненням працівників з багатьох виробництв, перерозподілом їх між підприємствами. Трансформаційні процеси, що відбуваються у господарстві внаслідок зміни власності, переходу економіки на ринкові відносини, значно вплинули на рівень та структуру зайнятості, кваліфікаційний і професійний склад трудових ресурсів. Розглянемо це на прикладі Тернопільської області, що здавна відзначається високим рівнем освоєності території та аграрно-промисловим типом освоєння.

У кінці 90-их років ХХ ст. даний регіон спеціалізувався на виробництві товарів легкої, харчової і машинобудівної промисловості, сільського господарства. У виробничій сфері працювало понад 165 тис. осіб (або 51,7% працівників), у сфері послуг – 155 тис. осіб (48,3%). Більшість працівників виробничого комплексу було зайнято у промисловості (52%), значна частина – у сільському й лісовому господарстві (17,2%), транспорті (13,2%), будівництві (15,8). У цей час майже 95% валового суспільного продукту давали галузі виробничого комплексу, в тому числі майже 49% – промисловість. У цій галузі були створені потужні підприємства, як от “Текстерно”, “Комбайновий

завод”, “Ватра”, “Оріон”, “Сатурн” та ін., кожне з яких налічувало тисячі робітників, що були залучені із різних регіонів області. Зменшення обсягів виробництва на багатьох підприємствах, що було зумовлено скороченням потреб на продукцію, недостатком сировини та ін., зумовило надлишок працівників, які спочатку працювали неповний робочий тиждень, а потім були звільнені у великих кількостях зовсім. Ці працівники, а це були, значною мірою, висококваліфіковані працівники, поповнили ряди безробітних, багато з них мігрували у пошуках заробітків за кордон. За роки вимушеного безробіття відбулася дискваліфікація багатьох працівників, передусім робітничих професій, багато із них вже ніколи не зможуть її відновити. Реструктуризація виробництва торкнулася в області багатьох підприємств, переважно малих і середніх. Вони змінили форму власності, окремі перепрофілювалися на випуск нових видів продукції. Великі ж підприємства області до цього часу не переоснащені і не переведені на виробництво конкурентноздатної продукції. Внаслідок цього – значне зменшення працівників у промисловості (1992-2004 рр. – на 36,2 тис. осіб, або на 41,2%).

Чисельність працівників сільського господарства внаслідок реформування підприємств збільшилось за 10 років майже у 4 рази. В 2004 році вони становили 31,8% від загальної кількості зайнятого населення. Як правило, це люди, які мають індивідуальні сільські господарства, в яких переважає ручна, малокваліфікована праця. Продуктивність такої праці низька, затрати великі. У цій галузі виробляється 27,6% валової доданої вартості області.

Відбулися значні зміни і в структурі зайнятих у будівництві. Кількість осіб, що працюють на виробництві будівельних матеріалів і безпосередньо на будівництві скоротилася на 12,6 тис. осіб, а їх частка зменшилась на 4,78%. В останні роки у цій галузі кількість зайнятих повільно збільшується внаслідок активізації житлового будівництва.

У транспорті і зв'язку частка від загальної кількості населення, зайнятого економічною діяльністю, була досить значною і становила 8,2%, але внаслідок змін в господарському житті країни в цілому і в області зокрема, вона скоротилася на 3%, але як і в будівництві чисельність працівників поступово повільно збільшується. Проте, зменшення частки і чисельності працівників зовсім не відображає структуру і обсяг економічної діяльності у цих галузях. Так, виробництво виробляє 4,5% валової доданої вартості, а транспорт і зв'язок – 11%. Це свідчить про вищу, ніж в інших галузях, ефективність використання зайнятих працівників, їх вищу продуктивність праці.

Таблиця 1

Розподіл працівників по галузях господарства Тернопільської області*

№ п /п		1992		2004	
		тис. осіб	%	тис. осіб	%
	Всього зайнято	321,2	100,0	387,7	100,0
1.	Промисловість	87,8	27,4	51,6	13,9
2.	Сільське господарство, мисливство, лісове та рибне господарство	30,3	9,4	123,6	31,8
3.	Будівництво	26,3	8,18	13,7	3,4
4.	Транспорт і зв'язок	28,0	8,22	20,1	5,18
5.	Оптова і роздрібна торгівля, готелі та ресторани	32,8	10,2	55,9	14,4
6.	Охорона здоров'я та соціальна допомога	34,8	10,8	31,9	8,2
7.	Освіта	52,7	16,4	45,2	11,6
8.	Державне управління	90	2,8	19,2	4,95
9.	Колективні, громадські та особисті послуги	16,2	5,04	15,2	3,9

* За даними Головного управління статистики у Тернопільській області.

За роки економічної кризи скорочення відбулося не у всіх галузях господарства. За період, що досліджується, відбулося піднесення торгівлі та громадського харчування, чому сприяла зміна власності на користь приватних підприємств. В 90-их роках в структурі зайнятих в невиробничій сфері частка торгівлі складала на 6,2 менше, ніж освіти і науки. Таким чином, можна спостерігати наслідки затяжної економічної кризи, яка зумовила структурні зміни і вивільнення висококваліфікованих працівників з галузей освіти, науки, культури. З огляду на те, що кількість зайнятих в освіті на сьогодні становить 45,2 тис. осіб проти 52,7 тис. осіб в 1992 році, можна зробити висновок, що значна їх частина перейшла в більш прибуткові галузі економіки, значною мірою у торгівлю. Багато ж працівників цих, як і інших галузей господарства, взяли участь у міграціях, в т. ч. зовнішніх. У складі сфери послуг окрім галузей, які забезпечують розумовий розвиток людини і її матеріальні потреби, виділяють ще галузі, що сприяють її фізичному розвитку і духовним потребам. На галузі охорони здоров'я та соціального забезпечення, а також житлово-комунальне господарство, на

невиробничі види побутового обслуговування припадало 10,8% та 5,04% працюючих відповідно. В умовах переходу господарства на ринкові відносини в Тернопільській області частка зайнятих у цих видах діяльності зменшилась до 8,2% і 3,9% відповідно. Загалом у сфері послуг було зайнято 145,5 тис. осіб, а за 10 років ця чисельність збільшилася на 21,8 тис. осіб (табл. 1), це відбулося переважно за рахунок торгівлі та внаслідок збільшення апарату державного управління (19,2 тис. осіб в 2004 році проти 9,0 тис. осіб в 1992 році). В області, як і в країні загалом, значно збільшилась кількість працівників, зайнятих у фінансовій діяльності та установах ринкової інфраструктури.

Трансформаційні процеси в господарстві області зумовили наявність безробіття. У 2004 році безробіття населення віком 15-70 років (за методологією МОП) становило 11,9% (проти 8,6% в Україні), причому майже 60% цих людей є безробітними вже досить тривалий час. Частина людей перебуває у пошуках роботи у нашій країні, а інші – за кордоном. Найбільші вивільнення працівників спостерігались у промисловості впродовж останнього десятиліття ХХ ст., коли були зупинені промислові гіганти. Воно триває і зараз. Вже за 2000-2004 роки у цій галузі звільнено майже 5 тис. осіб, переважно з обробних підприємств. А майже ¼ працівників промислових підприємств працюють в режимі неповної зайнятості (неповний день, тиждень). Таке явище існує і в інших галузях виробництва, але у дещо меншій мірі (у будівництві – 13,6%, с/г – 3,8%, торгівлі – 22% та ін.). Внаслідок застійних процесів у економіці, недостатнього реформування виробництва в області відбувається підвищення кваліфікації працівників виробничих галузей у дуже невеликих обсягах: у промисловості за 2004р. – 5,1%, с/г – 0,4%, будівництві – 5,9%.

Дещо кращою є ситуація у галузях сфери послуг, передусім у зв'язку, освіті, охороні здоров'я. У останніх чисельність працівників, починаючи з 2000р., стабілізувалась. У цих галузях найвищі показники підвищення кваліфікації працівників – відповідно 10,2% , 7,8% і 8,5%. Серед галузей сфери послуг найвища частка працівників, які перебувають в умовах вимушеної неповної зайнятості, у готельному господарстві та пасажирському транспорті. Це певною мірою пов'язано із специфікою роботи, а ще із тим, що у готельному бізнесі зайняті переважно жінки, частина з яких мають маленьких дітей.

Одним із шляхів підвищення рівня зайнятості населення в області є розвиток малого і середнього бізнесу. Тільки за 2000-2004 рр. Кількість малих підприємств збільшилась у 1,4 рази (у 2004р. – 4292 підприємства), а кількість зайнятих у них працівників – у 1,2 рази (у 2004р. – 38,3 тис. осіб). Більшість малих підприємств належить промисловості (переважно добувній), роздрібній і оптовій торгівлі, є вони також у транспорті, готельному господарстві та ін. галузях. Ще дуже мало таких підприємств у фінансовій діяльності, освіті та охороні здоров'я. Їх кількість у всіх галузях поступово збільшуватиметься, бо тільки малі підприємства можуть швидко переорієнтуватися на потреби населення, випускати конкурентноспроможну продукцію і надавати якісні послуги.

Трансформація структури господарства області, переведення його на ринкові відносини дозволить підняти рівень зайнятості населення. Але це не є головним завданням управлінських органів у сучасних умовах. Головною їх метою має бути забезпечення ефективності використання працересурсного потенціалу, а неповна зайнятість, як це було в умовах соціалістичного господарювання.

На сучасному етапі розвитку продуктивних сил структура зайнятості населення є наслідком перебудовних процесів у господарстві. На прикладі Тернопільської області бачимо, що при чисельному збільшенні працівників (на 66,5 тис. осіб) відбулись зміни в структурі зайнятості. Збільшення відбулося, в основному, за рахунок зайнятих у сільському господарстві, а також у сфері торгівельних послуг. Щодо працівників інших галузей, то бачимо скорочення чисельності у виробництві та сфері послуг загалом, окрім фінансової діяльності та управління. Тобто тенденції, що прослідковуються в господарстві області, мають безпосередній вплив на формування структури зайнятості.

Література:

1. Заставецька О.В. Тернопільська область: географічні основи комплексного економічного і соціального розвитку. – Тернопіль, 1993. – С.107-115.
2. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2004 рік. – Тернопіль, 2005. – С. 312-313.

Summary:

It is said about transformaton's influence to distribution of working people in this article. It includes investigation of structure and it's description in detail. The analysis shoves us the real situation of economical life of Ternopil region.